

Pred nami je skratka ena med zanimivejšimi preglednimi deli o razmerah v sodobni evropski etnologiji. Nekateri prispevki so v pričo-čem prikazu bolj poučarjeni, predvsem tisti, ki osvetlujejo najaktualnejše razmišljanje in ki se zdijo vznemirljivi tudi za slovenske etnologue.

Ingrid Slavec

PREV. OP.:

1. V seriji *Ethnologische Paperbacks* izhajajo predvsem priročniki in uvodi v etnologijo. Poleg omenjenega zvezka so izšla še naslednja dela:
Hans Fischer: *Ethnologie — Eine Einführung*
Michel Panoff, Michel: *Ta-*

schewörterbuch der Ethnologie — Begriffe und Definitionen zur Einführung. (Razširjena nova izd.)
Wolfdietrich Schmied-Kowwarzik, Justin Stagl: *Grundfragen der Ethnologie — Beiträge zur gegenwärtigen Theorie-Diskussion*
Walter Hirschberg, Alfred Janata: *Technologie und Ergologie in der Völkerkunde.* (2. popr. izd. v 2 zv.)
Justin Stagl: *Kulturanthropologie und Gesellschaft — Eine wissenschaftssoziologische Darstellung der Kulturanthropologie und Ethnologie.* (2. popr. in razšir. izd.)

2. V naši etnološki teoriji in praksi terminološko ne ločujemo etnologije Slovencev od npr. etnologije zunajevropskih kultur: vedno govorimo o etnologiji in njene predmete določamo z regionalnim ozroma narodnostnim pridev-

nikom. Bistveno različna teoretska in terminološka tradicija na nemško govorečem območju tako razločevanje zahteva, ko gre za razpravo o etnologiji oziroma strokah, kakršni sta etnologija Nemcev in etnologija čezmorskih ljudstev. Zato ohranjam v besedilu izvirna termina, čeprav pri nas običajno vse tuje etnografijske, antropološke in narodopisne prevajamo v etnologijo. Ohranjanje terminoloških razločkov je nujno zaradi pomenske diferenciranosti tako označenih pojmov.

3. Gre predvsem za različne nacionalne in tudi znotrajnacionalne etnološke »šole«, ki sicer vse sodijo v etnologijo, kakor jo razumemo pri nas, se pa ločijo v poudarkih različnih tem in pristopov: gre torej za razločke v etnološki vedi.

Franc Merkač in Marija Jurič

O VAŠKEM VSAKDANU

Celovec, Drava, Slovenski znanstveni inštitut, 1984, 112 str., (Disertacije in razprave; 7.) Povz. v nem.

Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu je začel leta 1979 v založništvu celovške založbe Drava izdajati knjižno serijo *Disertacije in razprave* (Dissertationen und Abhandlungen). Objavljeni zvezki posredujejo znanstvena spoznanja poglobljenih obravnav različnih tem, ki so tesno povezane z življenjem, zgodovino in kulturo slovenske narodnostne manjšine na Koroškem, in so zanimiva za vse, ki se kakorkoli strokovno ukvarjajo s koroškimi in koroškimi Slovenci.

Doslej so v zbirki izšli naslednji zvezki:

1. Vida Obid:
Die slowenische Literatur in Kärnten seit 1945. (1979)
2. Fran Zwitter:
Die Kärntner Frage. 1979

3. Avgustin Malle:
Die slowenische presse in Kärnten 1848—1900. (1979)
4. Mirko Messner:
Prežihov Voranc und die Bauern. (1980)
5. Janko Pleterški:
Elemente und Charakter der plebiszitären Entscheidung 1920 in Kärnten. (1980)
6. Rudolf Vouk:
Popis slovenskih utrakvističnih šol do leta 1918 (Bestandsaufnahme der Kärntner utrakvistischen Schulen bis 1918. (1980)
7. France Merkač in Marija Jurič:
O vaškem vsakdanu. (1984)
8. Urban Jarnik:
Andeutungen über Kärntens Germanisierung (Pripombe o germanizaciji Koroške). (1985)

Iz zoženega etnološkega vidika je v tej vrsti v branje še posebej priporočljiva sedma knjižica. Gre namreč za nekakšno monografijo podjunske vasi Dob pri Pliberku. Že naslov napoveduje

etnološke raziskovalne cilje in spoznanja, ki sta jih avtorja zapisala takole: »Cilji proučevanja so bili spoznavati življenjski svet vaščanov: kako in v kakšnih razmerah živijo, s kakšnimi problemi so soočeni, skratka, kako izgleda vsakdanost vaščanov doma, pri delu, v prostem času, pri kulturnem in družbenem življenju; kako so živeli vaščani prej, kako živijo danes; kašne šege, navade, tradicije gojijo na vasi; kako poteka gospodarski razvoj predvsem v kmetijstvu, kako se vaščani narodnostno opredeljujejo, kakšni so socialni odnosi kako se spreminjajo norme in vrednote. Iz tega že jasno sledi, da more raziskava nuditi le več ali

manj bežen vpogled v življenjski svet vaščanov in nujno ostaja fragmen- tarični priaz.« (str. 5)

Pisca sta se zavedala zahtevnosti in pomena svojega dela. Kot edini ploden način raziskovanja se jima je pokazala terenska delovna metoda — življenje v vasi, navezava stikov z doma- čini, prepuščanje besede pripovedovalcem, ki ni- so bili omejeni v vna- prej pripravljenim za- poredjem vprašanj, ali: »Pomemben vidik naji- nega pristopa do vašča- nov je bil ta, da sva se hotela učiti od njih. Za- to sva si pustila razlaga- ti to in ono, kot so pač sami hoteli. Seveda sva se tudi aktivno vključe- vala v pogovor in ga so- oblikovala, posebno še s specifičnimi in dopolnil- nimi vprašanji. Zanimi- vo je, da so bili posamez- ni pogovori precej raz- lični tako po vsebini kot po dolžini in so vsebo- vali posebnosti pripove- dovalca/ke. To dejstvo sva doživljala kot potr- dilo za ugoden oziroma relativno pravičen pri- stop k vaščanom in jih nisva stiskala v kak me- todološki korset.« (str. 5, 6) Ob tem je treba ome- niti, da so bili vsi pogo- vori snemani in so v be- sedilu transkribirani v narečni obliki. Metodič- na izhodišča so tako omogočila predvsem dvojce: prvič, da je bilo mogoče iz pogovorov iz- lučiti tiste teme in prob- leme, ki najbolj določa- jo življenje Doblanov, in drugič, da je bilo mo- goče iz zapisov pogovo- rov oz. njihove jezikov- ne podobe razmišljati tudi o jeziku, njegovi vlogi in povezanosti z narodno pripadnostjo in zavestjo.

V prvem poglavju (So- cialne razmere in socio-

ekonomske strukture in razmere) je vas Dob predstavljena v gospo- darskem in socialnem pogledu (podpoglavja: Kmetje in polkmetje ter njihova zemlja, Položaj polkmetov, Zivinoreja, Poljski pridelki, Dedo- vanje, Cesta in železnica, Arondacija, Organizira- no društveno življenje na vasi, Športni klub Dob, Izgradnja infra- strukture v vasi). V vasi živi 200 ljudi (leta 1982; več kot polovica je mlaj- ših od 30 let) v 47 gospo- dinjstvih, od katerih je 25 % čisto kmečkih, 27 % polkmečkih in 46 % nekmečkih. Proletariza- cija oz. polproletarizaci- ja kmetov je tudi pod- junske vasi zajela v zad- njih desetletjih. Današ- nji polkmetje niso ime- li več kot 10 ha zemlje, kar je premajhna posest, da bi bilo mogoče od nje živeti, na njej sodobno kmetovati, torej delo mehanizirati in specializirati. Potreben dodaten zaslužek iz nekmetijske zaposlitve je v splošnem pripomogel k zvišanju življenjske ravni Dobl- nov kljub razmeroma nizkim plačilom, ustre- nim nizki strokovni izo- brazbi. Velika delovna obremenitev v tovarni in doma, zlasti pa povečano breme, ki je padlo na ra- mena žensk, sta davek na odločitev za poklicno preusmeritev, ki je hkrati globoko zarezala v družinsko in vaško živ- ljenje. Tudi graditev ceste in železnice je tako kakor vse druge gospo- darske spremembe pri- zadela polkmete kakor čiste kmete: že tako ma- jhne posesti so še bolj razdrobljene, aronda- cijski stroški pa običaj- no tudi niso nizki.

Nasploh so razvojne po- ti v gospodarstvu tudi na koroškem podeželju mo-

čno spremenile vsakda- nje življenje, o čemer pripoveduje drugo po- glavje večinoma skozi pripovedi starejših in mlajših Doblanov o vred- notah, kmečkem delu, o družbenih razmerah, medsebojnih odnosih, o narodnostnem, kultur- nem in verskem življe- nju.

Najopaznejša je genera- cijska perspektiva, ki omogoča razumevanje preteklega in sedanjega. Kakor so spomini sta- rejših nostalgčni, ko pri- povedujejo, kako so de- lali kaj so jedli, kako so se veselili in žalostili, pogovori z mladimi ka- žejo izrazito aktualno premišljanje. Tako so starejši vedeli veliko po- vedati o preteklih življe- njskih razmerah in na- vadah (zanimivi so nata- nčni opisi nekaterih de- lovnih postopkov), ven- dar se jim opazuje večjo mobilnost in ko- munikacijo mladih tu- di navzven zdi da vaš- ko življenje postaja vse podobnejše mestnemu. In najbrž je res ta- ko: ni več hlapcev, dekel, beračev; ljudje so manj skupaj, več pred televizijo, ipd.

Tudi o narodnostnih in jezikovnih vprašanjih so govorili bolj prizadeto. Slovenščina je namreč v zadnjih tridesetih letih vse manj sporazumeval- ni jezik tako med Dobl- lani samimi kakor z dru- gimi. Je manj vredna od nemščine, prinaša več težav kot koristi (veli- kovški trgovci raje ku- pujejo od nemško govo- rečih kmetov, zato je Slovenec prisiljen »pre- skočiti«, da se obdrži), je nekakšno javno stra- šilo (v cerkvi se še po- govorijo in pomolijo v slovenščini, ko pa izsto- pijo, se pogovarjajo sa- mo še nemško). Nekateri

menijo, da je manjvrednost slovenščine otrok gospodarske in politične nemoči Slovencev. Pri tem tudi slovenska zadruška, slovenska posojilnica, tovarna Topšport blažijo tako zavest samo znotraj slovenske skupnosti, ne pa navzven proti večini. Od tam so pred vsem tarča pritiskov. Tudi šola jezikovnih in nacionalnih vprašanj ni uspela razrešiti; vsaka generacija Doblanov ima svojo šolsko skušnjo: od utrakvistične do nemškonacionalne, dvojezične in sedanje deloma dvojezične šole, kjer slovenski jezik pravzaprav nikoli ni bil privilegiran. Če danes starši prijavijo otroke k pouku slovenščine, je to že izjemno občutljiva, skoraj nevarna odločitev. Zaradi pomanjkljivega znanja je jezikovna situacija povsem razumljiva. Starši in stari starši znajo premalo, da bi otroci lahko doma nadomestili tisto, česar šola ne da. Vsi novi izrazi iz sodobnega življenja so nemški in brez posebnih zadržkov prekinjajo slovenski narečni govor, prevladujoč pogosto še v družini ali zbrani slovenski družini.

Narodnostno vprašanje je v nekem smislu tabu tema; o tem med seboj malo govorijo, bolj se kristalizira skozi optiko vsakdanjega ravnanja in sporazumevanja. Zato so pogovori, ki sta jih pisca spodbujala na to temo, težko stekli. V pogovoru z mladimi Doblani sta razločila dve skupini Slovencev: tiste, ki se imajo za zavedne, in tiste, ki se sicer počutijo Slovenci, vendar se večinoma ne istovetijo s težnjami, ki jih običajno oblikuje in zastopa slovenska narodna skup-

nost. Tretji so Vindišarji ali jih tako označujejo drugi. Problemi v Dobu niso med Slovenci in Nemci, ampak: »Če hočeš konkretno vjadet, pr nam je tak, Stondpunkte, tiste: Nemci—Slovenci, ni! Al smo Vindišarji—Slovenci, tam natre se najbolj kuha« (str. 63), saj »drgoči ne more bit, ka Nlancov ni u Dobu«. V vasi so torej ljudje, ki se imajo za Vindišarje in se bojijo, da bi jih imeli za Slovence; in po sodbah jih je več ko polovica. Kaže, da je Dob bolj vindišarska kakor slovenska vas. »Na eni strani domnevajo mladostniki, da se Vindišarji odtujujejo od slovenske narodne skupnosti, ker od tega pričakujejo razne socialne ugodnosti in ker se čutijo manjvredne, če govorijo slovensko in podobno, na drugi strani pa domnevajo, da so nezadovoljni s politiko slovenske narodnostne skupnosti ter osporavajo zastopstvo Slovencev, ker ni demokratsko izvoljeno.« (str. 65). Po eni strani, zelo ozko vzeto, »se biti Slovenec v bistvu zreducira na politiko predsednikov Narodnega sveta koroških Slovencev in Zveze slovenskih organizacij na Koroškem.« (str. 66) Zdi se, da to, čeprav tako ekstremno dejstvo, prepogosto povzroča prepade med Slovenci na Koroškem, in da so ga dosedanje kulturalistične obravnave narodnostne problematike na Koroškem premalo poudarjale. Drugačna naravnost mladih, ki se jim zdi redukcija nacionalnega vprašanja na politično oropanje slovenske bitnosti, je dober znak za celovitejši pogled Korošcev na svojo nacionalno identiteto. Te, po njihovem mnenju, ne

more ogroziti sodelovanja z Nemci v športni ali kaki drugi družabni dejavnosti. Kljub mestoma jasnemu razmišljanju pa sta avtorja pri mladih opazila skromno zanimanje za zgodovinsko interpretacijo te teme.

Nazori se očitno spreminjajo počasneje od gospodarskih in družbenih razmer, pa vendar je opaziti precejšnje premike tudi v pogledu na ženske, na razmerje med spoloma, na vero. Te spremembe se bistveno ne razločujejo od podobnih procesov drugod po avstrijskem ali slovenskem podeželju. So tudi izraziti proizvodi časa, ki vedno bolj zastirajo podobo življenja v preteklosti, ki ga je poleg težkega dela izpolnjevalo bolj razgibano kolektivno življenje pri delu in praznovanju. Za mlajše je to bela lista, za starejše dragocen spomin. Danes morajo morda bolj razmišljati, kako bodo ostali konkurenčni s kmetijskim delom (prednost kvaliteti pred kvantiteto) ali zaposlitivo v industriji, vendar v širših deželnih ali celo državnih okvirih, kajti najbrž niso nikoli tako čutili bremena zapletenosti gospodarskih gibanj kakor danes. Avtarikčnost je v preteklosti še dobro funkcionirala danes je praktično ni več. Bolj kakor kdaj prej nad mlado generacijo visi brezposelnost kot nasledek splošnih gospodarskih in političnih razmer, omejenega števila vajenskih mest, včasih pa tudi neprilagodljivosti posameznikov in vpliva staršev.

V zadnjem delu knjižice so povzeta še spoznanja dveh raziskav, ki sta bili

na tem področju speljani v zadnjih desetletjih, in sicer socialnoekonomске in prostorske analize južne Koroške na primeru štirih vasi (Dob, Globasnica, Čahorče in Ločilo) iz leta 1971 in disertacije o starejših hišnih imenih v Dobu iz leta 1965 (Hubert-Fabian Kulterer, Die Haus- und Hofnamen des Jauntales).

Prikazano delo tako resniza le drobce iz življenja Doblanov, vendar tiste pomembne za poznavanje njihovih življenjskih razmer. Zarisuje temeljne premike v gospodarskem, socialnem in duhovnem pogledu, kjer je mogoče v zadnjih desetletjih ugotoviti vse večjo odvisnost od šir-

ših razvojnih poti, na katere Doblani sami ne morejo neposredno vplivati. Take raziskave pa jih, po mnenju piscev, kljub temu spodbujajo k zavestnejšemu spremljanju družbenega dogajanja. »S tem pa se vaščanom in ne samo njim odpirajo tudi možnosti za aktivnejše sodelovanje in vplivanje na družbeno dogajanje v njihovem vsakdanjem življenjskem okolju. To je tudi eden izmed idejnih ciljev raziskovanja, ki naj bi bolje omogočal reflektiranje družbenega konteksta, v katerega so posamezniki vključeni: od socioekonomskega in prostorskega razvoja vasi preko razdelitve družbene moči (institucional-

ne, politične, gospodarske, kulturne), etnične podobe vasi in vsega dogajanja v tej zvezi, predvsem vprašanja jezikovne komunikacije.« (str. 8) V tem pogledu najbrž življenjski problemi Doblanov ne bi bili izjemni, če ne bi bili »obremenjeni« z narodnostnimi vprašanji in zavestjo kot zapletenim sistemom etničnega, socialnega in političnega. Včasih se razločno pokažejo v vsej ostrini, še pogostejše pa so vtakani v mehanizem nezavednega. Da so bila vsa navedena spoznanja najprej posredovana Doblanom na javni predstavitvi raziskave, samo še potrjuje strokovni in narodnostni pomen takih raziskav.

Ingrid Slavec

Radoman Kordić

NASILJE SVAKIDAŠNJICE

Slovo ljubve, Beograd 1980, str. 24—26, 34—36, 86—89 in 153—155.
Prevedla S. Žižek in R. Močnik.

V reviji Problemi (6-8, 1981) je izšel prevod odlomkov iz knjige R. Kordića pod naslovom Nasilje vsakdanjosti. Kakor sta opozorila v uvodu že prevajalca, sega delo po ustaljeni delitvi znanstvenih disciplin na področje psihologije, sociologije, etnologije in semiotike. Ob njem se znova pokažeta potreba po povezovanju obstoječih znanstvenih disciplin in prednost takega dela. Seveda pa so najpomembnejši rezultati, ki so plod takšne načina raziskovanja.

Kordić se loteva predmeta, ki si ga etnologi

jemljemo za svojega in s katerim skušamo dokazati obstoj in samostojnost naše vede, saj je prav preučevanje vsakodnevnega življenja (to je termin, ki hitro najde povezave in asociacije v terminih kakor so način življenja, življenjski stil in tudi z etnološkim pojmovanjem ljudske kulture) ena od tistih najpomembnejših dejavnosti etnologov in področje, s katerim je povezan razvoj sodobne slovenske etnologije od 60. let naprej. Z zajetjem te problematike je etnologija pridobila na aktualnosti, sama v sebi se je revitalizirala. Vse-

kakor pa se tudi etnolog zavedamo, da ta problematika ni naša »last«, da sega na področje številnih drugih znanstvenih disciplin, ki se bolj ali manj uspešno lotevajo vsaka iz svojega zornega kota. In te raziskave so naši stroki le v pomoč, etnolog mora biti z njimi seznanjen in jih pri svojem delu kritično uporabljati.

Kakor sem že omenila, se Kordić loteva analize vsakdanjosti in sicer tiste problematike, ki sta ji prevajalca rekla »nezavedna ideološka fantazmatika«. Prav to je področje, ki bi moralo